De Duitse Vrijmetselarij en het Nationaal-Socialisme

03/04/2005

4. De Duitse vrijmetselarij tegenover de nationalistische stromingen.

Hoe stond het nu eigenlijk met de nationale gezindheid van de Duitse vrijmetselarij ? Hoe verhielden zij zich tot de vele nationalistische stromingen en tot extreem-rechts tijdens de Weimarrepubliek ? Welk was hun discours terzake ?

Op de enge band tussen de vrijmetselarij en het koningshuis hebben we reeds gewezen. Dat betekent dat de vrijmetselarij de Duitse eenmaking van 1871 onder het huis Hohenzollern volledig toejuichte. In tegenstelling tot Italie hebben vrijmetselaars in die eenmaking nochtans geen vooraanstaande rol gespeeld.

Wel was de tezelfdertijd plaatsvindende Frans-Duitse oorlog aanleiding om alle nog resterende banden met de Franse vrijmetselarij te verbreken. Hoe ver die breuk ging blijkt uit het feit, dat men alle Franse of Frans klinkende woorden uit de ritualen ging vervangen door echt-Duitse: ballotage werd ‘Kugelung’, voor ‘Archivar’ vond men het neologisme ‘Urkundenwart’ uit.

De grote oorlog van 1914-1918 lokte een nieuwe golf van hoera-patriotisme uit – overigens niet alleen in Duitsland. Daar richtten de meeste loges wel afscheidsfeesten in voor soldaten, die naar het front vertrokken. De redenaar van een Bremer loge stelde bij die gelegenheid: “Fort mit dem…Traume von einer in Freiheit, Gleichheit und Brüderlichkeit geeinten Menschheit und alle Kraft eingesetzt für…Deutschlands Glück, Grösse und Unüberwindlichkeit.” En in het Hamburgse Logenblatt van juli 1915 ging het heel martiaal toe: “Der Militarismus ist der Geist der Pflichterfüllung, der Ein- und Unterordnung, der dem deutschen Willen zum Siege seine Richtung gibt. Er ist ein köstliches Kleinod unseres deutschen Geistes (…) der deutsche Militarismus ist die Folge einer jahrhundertelangen Erziehungsarbeit, an der die Grössten mitgewirkt haben. Er birgt in sich das Geheimnis des Willens zum Siege. Wohin wird uns unser Wille zum Sieg führen ! Wir werden siegen, denn wir müssen siegen ! – Und wir müssen siegen, weil wir siegen wollen !…” Dat is geen uittreksel uit een toespraak van Hitler, maar van een broeder van een humanitaire loge, Horst Metzler.

Bekend zijn ook de brieven, die de toenmalige grootmeester van het Grootoosten van Belgie, Marnette, naar alle Duitse obediënties schreef om te protesteren tegen sommige gewelddaden begaan door Duitse legereenheden. Van slechts twee obediënties kreeg hij antwoord; en dat kwam er dan op neer, dat de Duitsers eigenlijk de slachtoffers waren en dat de Belgen beter de pers zouden muilkorven, want daar stonden alleen maar leugens over de Duitse soldateska in.

Maar het kon nog erger. Tijdens en vlak na de oorlog verscheen een aantal geschriften van vooraanstaande vrijmetselaars, waarin buitenlandse obediënties, m.n. Franse en Italiaanse, werden beschuldigd van verraad aan het Duitse volk en rijk. En éne broeder Paul Köthner ging zelfs zo ver van een maçonniek komplot tegen het Duitse rijk te spreken, waarbij hij ook sommige Duitse vrijmetselaars aanviel, m.n. die veldloges die kontakten met buitenlandse vrijmetselaars hadden gehad en zo de Duitse zaak zwaar geschaad zouden hebben.

Dit standpunt vond men zowel bij de 3 Oud-Pruisische als bij de humanitaire obediënties terug.

Vrijmetselaars, die van een internationaal maçonniek komplot tegen Duitsland gewagen – het is net hetzelfde discours als we bij de hevigste tegenstanders van de vrijmetselarij aantreffen.

Dat dit geen toeval was werd een vijftal jaren na de oorlog nog eens bewezen. De pas bij het begin van de eeuw gestichte obediëntie “Freimaurerbund zur aufgehenden Sonne” had het in het begin van de jaren 20 gewaagd opnieuw kontakten aan te knopen met de Grootloge van Frankrijk.

Daarop werd door een van de Oud-Pruisische obediënties zowel intern als naar buitenuit – via de grote dagbladen – heftig geriposteerd. Ik citeer: “Die Grosse Landesloge weiss sich in Übereinstimmung mit den

anderen auf christlicher und nationaler Weltanschauung stehenden deutschen Grosslogen in der Verachtung aller jener schamlosen Kreise, die in phantastischen Weltverbrüderungsträumen als Pazifisten oder als Internationalisten gröberen Kalibers ihre vaterländische Ehre verleugnet oder sich verächtlich gemacht haben."

Alle andere obediënties – ook de zgn. 'humanitaire' – sloten zich daarbij aan.

Dat het er niet op verbeterde toont het geval Müffelmann aan. Deze was in 1926 als privaat-persoon naar een internationaal maçonniek congres in Belgrado gegaan, waar hij een Franse afgevaardigde een broederkus gaf. Dat was uitgelekt in de pers en natuurlijk gefundenes Fressen voor anti-maçonniek rechts. Maar de reactie van de vrijmetselarij zelf was van hetzelfde kaliber. Leo Müffelmann werd zo heftig uitgescholden en tot vijand en verrader gemaakt, dat hij verplicht werd zijn loge en zijn obediëntie te verlaten. Vermits geen andere obediëntie hem wou aannemen trok hij naar Wenen, waar hij lid werd van de loge Labor, onder leiding van de internationaal bekende maçonnieke publicist en historicus Eugen Lennhoff. Van daaruit zou hij in 1930 een nieuwe Duitse obediëntie oprichten – de Symbolische Grossloge Deutschlands – die wèl een maçonnieke geest had en drie jaar later als eerste zichzelf echt vrijwillig ontbond en naar het buitenland trok.

Leo Müffelmann - Bron: Freimaurer-wiki

Over het algemeen kan men zeggen, dat deze extreem-patriottische houding eigen was aan omzeggens het geheel van de Duitse vrijmetselarij. Net zomin als de rest van Duitsland hadden zij de nederlaag van 1918 aanvaard, en net zoals extreem-rechts beschouwden zij het verdrag van Versailles als een diepe vernedering voor Duitsland. De zgn. humanitaire obediënties verschilden daarin niet van de Oud-Pruisische. Zelfs de meest liberale vrijmetselaarsvereniging, de 'Verein deutscher Freimaurer', een boven de obediënties staande vereniging, die zich vooral met studies bezig hield, veroordeelde in 1922 het verdrag van Versailles zeer scherp als zijnde "in haat en wraakzucht geworteld".

En de Bayreuther Grossloge zur Sonne – ook een humanitaire grootmacht – voerde in 1924 in haar rituaal verplicht de Duitse oorlogsvlag in, en ze zou zo lang bij de tempelarbeid aanwezig blijven "als noch ein Fussbreit deutschen Bodens vom Feinde besetzt ist".

Vanaf het einde van de jaren 20 geraakte de Duitse vrijmetselarij in een toenemende crisis. Onder invloed vooral van de anti-propaganda van Ludendorff – laten we niet vergeten dat zeer vele officieren lid waren, die door Ludendorff voor een echt gewetensconflict geplaatst werden -, maar ook van de toenemende gewelddadigheid in de politiek traden steeds meer individuele broeders uit, terwijl het onmogelijk bleek nog valabele nieuwe kandidaten aan te trekken. In 1933 zou de gemiddelde leeftijd boven de 65 jaar gelegen hebben.

Toch poogden alle Duitse grootmachten op een steeds krampachtiger en verkrampter manier te bewijzen dat zij wel degelijk nationaal gezind waren.

Dat had aanpassingspogingen aan extreem-rechts tot gevolg, die bijwijlen volkomen nationaal-socialistisch waren. De reeds in de Duitse vrijmetselarij aanwezige, en zeer sterke extreem-rechtse krachten deden daarbij uiteraard hun best om de loges zo ver mogelijk op hun standpunt te krijgen.

Hetgeen vaak aardig lukte.

In 1928 werd een tandarts, Otto Bordes, voorzittend meester van de in 1923 gereactiveerde veldloge 'Stern von Brabant'. Het eerste wat hij deed was in de reglementen van zijn loge een zgn. 'Ariërparagraaf' invoeren, d.w.z.: er mochten slechts Duitsers worden opgenomen "gegen deren germanische Abstammung keine begründeten Zweifel bestehen". Die dokter Bordes was een bekend aanhanger van de NSDAP en een persoonlijke vriend van

Hitler. Enkele jaren later zou hij verkozen worden tot grootmeester van de grootste Duitse obediëntie, de ‘Grosse National-Mutterloge zu den drei Weltkugeln’, waarbij de meeste afgevaardigden van de Berlijnse loges weliswaar tegenstemden, maar hij toch een zeer ruime meerderheid behaalde.

Op 24 maart 1930 beroemde de voorzittend meester van een der belangrijkste humanitaire loges, dominee Rudolf Mühlhausen van de loge ‘Minerva zu den drei Palmen’, zich in een toespraak erop, dat zijn werkplaats ‘absolut judenfrei’ was.

In datzelfde jaar 1930 vormde de Grosse Landesloge zichzelf als eerste om tot een zgn. ‘Duits-Christelijke Orde’, waarbij de ritualen geleidelijk gezuiverd werden. In 1931 deden dat ook de humanitaire grootmachten van Bayreuth, Frankfurt en zelfs Hamburg: alle verwijzingen naar het oude testament werden geëlimineerd en vervangen door elementen uit germaanse sages of christelijke graalmotieven.

Het kon nog erger.

Begin 1932 vorderde de derde grootste Oud-Pruisische obediëntie – en, what’s inderdaad in a word: de liberaalste van de drie – haar leden o.a. op “nur deutsche Waren und Erzeugnisse zu kaufen und zu verwenden”. Op hetzelfde ogenblik waren overal in Duitsland SA-bendes al bezig joodse winkeliers te molesteren en bordjes aan te brengen: “Kauft nicht bei Juden !”.

De belangrijkste maçonnieke historicus van die tijd, Ferdinand Runkel, zag het als een grote opgave voor de Duitse vrijmetselarij “die Bewegung, die unter dem Zeichen des Hakenkreuzes steht,…mit den anderen nationalen Kräften zu einer geschlossenen vaterländischen Front zusammenzuschliessen”.

En Richard Bröse, de grootmeester van de als zeer liberaal bekend staande Grossloge von Hamburg, stelde in een brief van 21 augustus 1931 aan Hitler voor om het archief van zijn obediëntie door een vertrouwensman van de nazileiding te laten onderzoeken, waarbij hij aanbood zijn obediëntie onmiddellijk op te doeken als ook maar iets gevonden werd, dat op verraad van vaderlandse belangen kon wijzen.

De conclusie kan duidelijk zijn: het overgrote deel van de Duitse vrijmetselarij was zo vergiftigd door extreem-rechtse, nationalistische en nazi-denkbeelden, dat zij zonder meer bereid was om zich aan de nieuwe omstandigheden aan te passen. Van enig verzet, van enig weerwerk was geen sprake.

Begin 1933 was het dan zover, op 31 januari brandde de rijksdag en binnen de kortste keren namen de nazi’s de volledige macht over in alle geledingen van de staat.

Hoe reageerden de vrijmetselaars daarop en hoe handelden de nazi’s tegenover de vrijmetselarij ?

In de eerste twee jaren van de nazi-heerschappij was er van een nationale, van bovenaf georchestreerde actie tegen de vrijmetselarij geen sprake. Wel waren er plaatselijke, punctuele acties, waarbij lokalen in elkaar geslagen, bibliotheken beroofd, zittingen verstoord werden. Dat ging telkens uit van de plaatselijke SA-kommandanten, hetgeen inhoudt, dat de vervolging in sommige plaatsen zeer erg was, en tot fysieke aantasting van de broeders en hun bezittingen ging, terwijl er op andere plaatsen van vervolging helemaal geen sprake was.

Nog in 1934 vaardigden Hess en Reichsinnenminister Frick verordeningen uit, die voorschreven dat tegen de loges geen maatregelen meer mochten worden genomen.